

безпеки. Еволюційний розвиток ринкової економіки призводить до формування механізмів гармонізації системи економічних інтересів.

В Україні, як наслідок безсистемних реформ, склалася квазіринкова економічна система, яка має деструктивний характер. Інтереси великого бізнесу сконцентровані на участі у великій політиці як умові отримання великих рентних доходів від полегшеного доступу до обмежених ресурсів. Штучно занижена ціна праці дестимулює найманих працівників. Неефективні способи субсидування споживачів плодять марнотратство і тіньовий переділ коштів платників податків. Подолання деструкції економічних інтересів у квазіринковій системі, на наше переконання, перебуває у прямій залежності від деолігархізації економічної і політичної систем, від відмежування влади від бізнесу, що є завданням громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Гельвеций К.А. Счастье. – М.: Мысль, 1968.
2. Бубенко П., Гусев В. Чому гальмуються інноваційні процеси в Україні? // Економіка України. – 2009. – №6. – С. 30–38.
3. Гевелинг Л. Клептократия. Социально–политическое измерение коррупции в негативной экономике. – М. Изд–во «Гуманитарий» Академии гуман. исследований. – 2001. – 592 с.
4. Геєць В.М. Особливості взаємозв'язку економічних і політичних передумов реконструктивного розвитку економіки України // Економіка України. – 2016. – №12. – С. 3–21.
5. Капелюшников Р. Собственность без легитимности? : препринт WP3/2008/03. – М. : ГУ ВШЭ, 2008. – 40 с.
6. Кіндзерський Ю.В. Інституційна пастка олігархізму і проблеми її подолання // Економіка України. – 2016. – №12. – С. 22–46.
7. Сонин К. Институциональная теория бесконечно–го передела // Вопросы экономики. – 2005. – №7. – С. 1–15.
8. Аристотель. Сочинения в 4–х томах. – М. : Мысль, 1976.
9. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.
10. Pocock, J.G.A. 1982. The political economy of Burke's analysis of the French Revolution // Historical Journal. – 1982. – 25 June. – P. 331–349.
11. Ball T. The ontological presuppositions and political consequences of a social science / In Changing Social Science, ed. D.R. Sabia, Jr. and J.T. Wallulis, Albany: State University of New York Press, 1983.
12. Маркс К., Энгельс Ф. Манифест коммунистической партии / Пер. з нім. – К. : Вперед, 2010. – 56 с.
13. Boulding K.E. The Economy of Love and Fear: A Preface to Grants Economics. – Belmont, California: Wadsworth, 1973.
14. Hirschman A.O. Shifting Involvements: Private Interest and Public Action. – Princeton: Princeton University Press, 1982.
15. Collard D. Altruism and Economy: A Study in Non–selfish Economics. – Oxford: Robertson, 1978.
16. Веблен Т. Теория праздного класса: экономическое исследование институций. – М. : Прогресс, 1984. – 368 с.

УДК 351.82:332.012.32

Л.О. ШАНАЄВА–ЦИМБАЛ,
кандидат наук з державного управління НУБіП

До питання теоретичної оцінки державного і недержавного регулювання ринкової економіки

Сьогодні в українській економічній науці практично більшістю вчених поділяються висновки про те, що ринковий механізм не дозволяє вирішувати ряд важливих загальнодержавних соціальних проблем, в тому числі охорони здоров'я, освіти, культурного розвитку, проблем національної оборони та охорони навколишнього середовища. Держава повинна бути гарантом неухильного підвищення життєвого рівня населення, а великі корпорації повинні збільшувати свій регулюючий вплив на ринкові процеси. В активізації господарської діяльності в сучасних умовах зростає роль самоорганізації виробників і споживачів, їх спілок як самостійних суб'єктів регулювання ринку.

Ключові слова: державне регулювання, ринкова економіка, методи, життєвий рівень, механізми, корпорації, регулюючий вплив.

Л.А. ШАНАЕВА–ЦЫМБАЛ,
кандидат наук государственного управления НУБиП

К вопросу теоретической оценки государственного и негосударственного регулирования рыночной экономики

Сегодня в украинской экономической науке практически большинством ученых разделяются выводы о том, что рыночный механизм не позволяет решать ряд важных общегосударственных социальных проблем в том числе здравоохранения, образования, культурного развития, проблем национальной обороны и охраны окружающей среды. Государство должно быть гарантом неуклонного повышения жизненного уровня населения, а крупные корпорации должны увеличивать своё регулирующее воздействие на рыночные процессы. В активизации хозяйственной деятельности в современных условиях возрастает роль самоорганизации производителей и потребителей, их союзов как самостоятельных субъектов регулирования рынка.

Ключевые слова: государственное регулирование, рыночная экономика, методы, жизненный уровень, механизмы, корпорации, регулирующее воздействие.

O SHANAIEVA–TSYMBALL,
PhD in Public Administration at NULES of Ukraine

The theoretical assessment of state and non-state regulation of market economy

Today the majority of scholars in the Ukrainian economic science share the idea that the market mechanism does not allow the solution of a number of important nation-wide social problems, such as public health services, education, cultural development, issues of national defense and preservation of the environment. It is widely believed that the state should be a guarantor of permanent increase of standard of life in the country, that large corporations should increase their regulatory influence upon market processes, that the role of self-organization of manufacturers and consumers, the same way as their unions as independent subjects of market regulation, grows in present-day conditions of activation of economic activities.

Keywords: state regulation, market economy, methods, standard of life, mechanisms, corporations, regulatory influence.

Постановка проблеми. Державне регулювання економіки – це втручання державних органів влади за допомогою різних методів та інструментів у розвиток основних економічних процесів з метою забезпечення позитивних соціально-економічних результатів. Об'єктивною необхідністю такого втручання є неспроможність ринку, який характеризується стихійністю розвитку, забезпечити виконання економічної політики держави, яка передбачає, по-перше, створення міцної матеріальної основи для зростання добробуту народу, по-друге, забезпечення суспільного відтворювання в необхідних пропорціях і масштабах; по-третє, підтримку балансу соціально-економічних інтересів різних верств населення та, по-четверте, збереження цілісності територіального простору країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науці (в роботах Абалкіна Л.І., Бандурка О.М., Васильченко В.С., Старостенко Г.Г., Каплетніка Г.М., Поснова Т.В., Кубай О.Г., Глушецького

А.М., Гончарова М.І., Новосьолова А.С., Савченко А., Пильтяй О.В., Пухтасвич Г., Щекана Г., Ясіна Е.Г. та ін.) державне регулювання визначається і як втручання в розвиток ринкових процесів з боку органів державної влади та управління, і як вплив на економіку з боку також громадських інститутів, як сукупність економічних, адміністративних і нормативно-законодавчих заходів, «які здійснюються регіональними установами та громадськими організаціями з метою забезпечення збалансованого та сталого розвитку системи регіональних ринків та її адаптації до умов, що змінюються» [6].

Основна **мета** даної **статті** полягає в обґрунтуванні необхідності державного регулювання ринкової економіки та створення на цій основі господарської системи, орієнтованої на забезпечення сприятливих соціально-економічних умов життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу. У 21 ст. роль держави як виробника суспільних благ, а також як соціальної технології і як могутнього інвестора

в ключові для постіндустріального розвитку галузі надзвичайно важливі, а на сьогодні до того ж немінуча. Необхідність державного втручання в економіку обумовлена вадами ринкового саморегулювання, пошуком ефективніших неринкових варіантів задоволення потреб у суспільних благах, усуненням зовнішніх ефектів. Механізми законів ринкової економіки – попиту і пропозиції, вартості, конкуренції, в цілому сприяючи забезпеченню рівноваги між виробництвом і споживанням, платоспроможним попитом і товарною пропозицією, далеко не завжди гарантують безкризовий розвиток і повноцінне задоволення потреб суспільства. Тому вони піддаються цілеспрямованим впливам і з боку різних громадських груп, і з боку державних інститутів – певного зовнішнього регулювання. Регулювання на відміну від управління – більш широкий і одночасно інший процес, з більш широким колом суб'єктів, які мають вплив на економіку та більш високим ступенем свободи. Метою регулювання є створення умов для стабільного та ефективного розвитку економіки і соціальної сфери, задоволення екологічних вимог, підвищення дієздатності ринкового механізму, оптимізації діяльності економічних агентів. На наш погляд, економічне регулювання в цілому являє собою систему, що складається з саморегулювання на основі законів ринкової економіки, державного регулювання, громадського і корпоративного регулювання.

Властивості регулятивних функцій держави та ринку залежить від рівня розвитку продуктивних сил країни, її політичної орієнтації, соціальної структури, національних особливостей. До економічних функцій держави відносяться: підтримка функціонування ринкової системи; забезпечення правової бази і суспільної атмосфери, необхідних для стабільного розвитку економіки; захист добросовісної конкуренції; забезпечення умов для модифікації ринкової системи; перерозподіл доходів і багатства; коригування розподілу ресурсів; стимулювання економічного зростання. Разом з тим, в рамках відомих наукових економічних шкіл (кейнсіанства, монетаризму, інституціоналізму) сформувалося кілька теорій державного регулювання, які по-різному трактують цілі, завдання, форми і методи впливу держави на ринкову економіку.

Дж. М. Кейнс розробив теорію ефективного попиту, що стала основою його концепції державного регулювання. Розглядаючи забезпечення повної

зайнятості як одну з головних цілей державного регулювання він приділяв особливу увагу формуванню національного доходу, реалізації товарів і послуг в сфері обігу, забезпечення ефективного споживчого попиту. До завдань держави, за Дж. М. Кейнсом, входить і регулювання розподілу доходів, зосередження в його руках фінансових та інших ресурсів для активного впливу на ринкові процеси, перш за все на ринковий попит на послуги і засоби виробництва, шляхом збільшення інвестицій у виробництво, стимулювання попиту за допомогою кредитно-грошових і бюджетних інструментів, зокрема, державних позик [3].

П. Самуельсон і Дж. Тобін, розділяючи основні ідеї Дж. М. Кейнса, запропонували, однак, свою систему антикризового регулювання економіки, що передбачає гнучке використання бюджету з урахуванням змін ринкової кон'юнктури, маневрування податками і обсягами платежів до фондів соціального страхування, а також більш активне використання конкуренції [10].

Представники монетаристської школи (М. Фрідмен, Ф. Хайек та ін.) Вважають, що систематичне втручання держави в ринкові процеси надає швидше негативний вплив на економічний розвиток [8, 9]. На їхню думку, державне регулювання має бути обмежене і полягати лише в стимулюванні вільної господарської діяльності, підтримці необхідного рівня грошової маси в обігу, обмеження соціальних видатків. На відміну від Дж. М. Кейнса, об'єктом державного регулювання оголошується не попит, а пропозиція факторів виробництва. Відповідно обґрунтовується система державного регулювання ринкових процесів і підприємницької діяльності, характерними рисами якої називаються: зниження державних витрат за рахунок скорочення соціальних програм; проведення кредитно-грошової політики, спрямованої на підтримання необхідного рівня грошової маси; зниження рівня податків; зменшення дефіциту бюджету; підтримання мінімального рівня заробітної плати.

Що стосується прихильників школи інституціоналізму, то вони одним з головних механізмів регулювання ринкових процесів вважають систему громадського контролю над бізнесом – контролю на внутріфірмовому, регіональному та державному рівнях, в тому числі над діяльністю великих корпорацій, і державний вплив на конкуренцію та ціноутворення. Слід зазначити, що громадські організації не можуть вважатися

елементами державної структури і, відповідно, не можуть бути суб'єктом державного регулювання.

В цілому питання про необхідність регулювання державою ринкових відносин донині залишається дискусійним. У той же час в українській економічній науці визначився ряд позицій, які сприймаються багатьма вченими і практиками однозначно позитивно. До таких позицій відноситься висновок про те, що ринковий механізм не дозволяє вирішувати ряд важливих загальнодержавних соціальних проблем, проблем національної оборони, охорони здоров'я, культурного розвитку, освіти, охорони навколишнього середовища, підтримки пропорційності, регулювання зовнішньоекономічних зв'язків та ін. Курс на створення в Україні соціально-орієнтованої економіки означає, що держава повинна стати гарантом неухильного зростання купівельної спроможності населення і у зв'язку з цим робити, зокрема, певні заходи для впливу на ринкове ціноутворення та для забезпечення соціальної орієнтації ринку.

Більшість вітчизняних дослідників визнає зростаючу роль корпоративного регулювання в ринкових процесах. Великі корпорації організують рух величезної маси товарів і послуг, вивчають споживчий попит, багато в чому формують смаки і переваги споживачів. Внутрішнє планування в корпораціях, їх цінова політика і маркетинг істотно впливають на ринки багатьох регіонів і держав, в тому числі і на Україні.

Особливу увагу вчених-економістів приваблює процес самоорганізації суб'єктів сфери послуг – споживачів і виробників [1,2,7], оскільки в цій сфері приховані серйозні резерви підвищення активності господарської діяльності, всієї економіки. Відповідно спілки виробників товарів та послуг і спілки споживачів доводиться вивчати як самостійних суб'єктів регулювання ринку.

Держава, підприємці та їх об'єднання, споживачі та їх об'єднання, представляючи в процесі регулювання різні суспільні сили, часто переслідують і різні цілі. У зв'язку з цим громадські організації виробників і споживачів можуть стати істотною противагою регулюючої діяльності держави, що захищає свободу економічної діяльності від свавілля влади всіх рівнів; можуть сприяти виробленню правил поведінки виробників на ринку, що попереджають його дезорганізацію; вирішенню питань координації окремих сфер діяльності приватних підприємців; вивченню мож-

ливостей залучення нових покупців; контролю за ступенем сумлінності конкуренції.

Для організації споживачів важливими напрямками діяльності в сучасних умовах стають:

- контроль за якістю продукції, що поставляється на ринок продукції та послуг;
- задоволення потреб основних соціальних груп населення, особливо малозабезпечених, в дешевих, але життєво важливих продуктах;
- підвищення зайнятості населення продуктивною працею за допомогою використання можливостей сфери послуг;
- аналіз місць розселення і застосування праці.

Громадський прогрес робить спектр інтересів економічних агентів незрівнянно ширшим, ніж раніше, ускладнює досягнення рівноваги між ними. У цих умовах державне регулювання потребує доповнення його новими інструментами. Ними і виступає регулюючі дії на ринок з боку спілок підприємців і споживачів.

Повного збігу цілей і методів регулювання не спостерігається при наявності навіть одного суб'єкта регулювання – держави, так як цей суб'єкт сам неоднорідний, включає різні регулюючі системи, кожна з яких має свої цілі. Маються на увазі регіональні органи управління. Історія України та інших країн має багато прикладів істотних протиріч між цими рівнями державної влади.

Однак можливий конфлікт інтересів і цілей держави, об'єднань підприємців і споживачів в ході регулювання ринку, як правило, не є непереборним. При взаємодії всіх названих суб'єктів може відбуватися певне узгодження їх інтересів, цілей і методів регулювання. Прикладом такого узгодження може служити реалізація політики «соціального партнерства». Держава, професійні спілки, підприємці, виступаючи партнерами в ході розробки та реалізації соціальної політики, знаходять взаємоприйнятні варіанти і механізми підтримки зайнятості, забезпечення мінімального рівня доходів працюючих і соціальних гарантій безробітним на основі тристоронніх угод, спільної роботи в складі комісій з регулювання соціально-трудова відносин, вирішення трудових спорів тощо [8, 12].

Аналіз проблем регулювання ринкових процесів на регіональному рівні [5,8,9] дозволяє говорити про велику різноманітність форм і методів регулювання та можливості класифікації їх по ряду ознак.

У сфері державного регулювання за характером впливу на ринкові відносини його інструмен-

ти підрозділяються на прямі і непрямі, за силою впливу – на загальноекономічні і селективні, за способами дії – на економічні та адміністративні. На нашу думку, цілком виправдано виділення ще і соціально–психологічних.

Соціально–психологічні методи регулювання стимулюють окремі напрямки діяльності економічних агентів шляхом підвищення їх соціального статусу, в тому числі шляхом присудження державних і громадських премій, проведення професійних конкурсів. Важливим елементом соціально–психологічного регулювання є формування громадської думки з тих чи інших питань соціально–економічного розвитку, якості пропонованих товарів і послуг.

Слід більш послідовно розмежовувати і макроекономічне і мікроекономічне регулювання [7,9]. Перше являє собою процес встановлення певних параметрів функціонування фінансової системи держави, покликаних забезпечити стійкість економічного зростання. Друге забезпечує виконання правил взаємодії економічних агентів, а також їх взаємодії з державою (через норми цивільного права і інститути примусу до їх виконання, податкове законодавство і відповідні інститути, адміністративне право).

Своє місце в системі державного регулювання займають адміністративні і економічні методи. Зокрема, регіональні органи, які наділені владою, здійснюють координацію діяльності господарюючих суб'єктів в регіоні, а адміністративні методи дозволяють їм реалізовувати загальні регіональні інтереси. В цілому адміністративні методи регулювання можна характеризувати як сукупність прямих адміністративних розпоряджень і постанов нормативного регулювання, контролю і нагляду за дотриманням законодавства, державних стандартів.

За допомогою адміністративних методів регулюються процеси приватизації, розвитку муніципальних підприємств і організацій, розміщення нових підприємств в різних регіонах, практика залучення іноземного капіталу, використання регіональних природних ресурсів, соціальні процеси. Адміністративні методи мають прямий вплив на керовані об'єкти, виходячи в першу чергу з інтересів органу управління. Основна частка відповідальності за прийняті рішення лягає на цей орган, права керованих об'єктів можуть бути обмежені. Адміністративні розпорядження, як правило, односторонні не допускають суттєвих відхилень.

На відміну від них економічні методи передбачають вибір варіантів економічної поведінки, надають непрямий вплив на об'єкти управління з урахуванням їх економічних інтересів, припускають повну самостійність суб'єктів ринку і одночасно високу ступінь відповідальності за прийняті рішення та їх наслідки, спонукають агентів ринку до підготовки альтернативних рішень, вибору оптимальних, в тому числі з точки зору економічного ризику. Вони впливають на економічні інтереси суб'єктів ринку за допомогою таких інструментів, як податки, кредити, субвенції, орендні платежі, ціни. Це дозволяє орієнтувати і регіональну економіку на ефективний режим функціонування (без прямого втручання органів управління, але в встановлених цими органами рамках).

Висновки

Отже, економіка є основою для підвищення рівня життя населення та поліпшення його якості, а це – кінцева мета існування державного устрою. Держава повинна коригувати невдачі ринку, але не створювати додаткових проблем. Україна поступово інтегрує в європейський економічний простір, що обґрунтовує актуальність державного регулювання на всіх рівнях управління. Це вимагає використання системного, науково обґрунтованого підходу до прийняття рішень органами державної влади та всіма суб'єктами державного регулювання економіки.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Державне регулювання економіки [Текст] : підручник для вищих закл. освіти МВС України / О. М. Бандурка [та ін] ; Університет внутрішніх справ. – Х. : Вид-во Ун-ту внутрішніх справ України, 2000. – 160 с.
2. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості [Текст] : навч. посіб. / В.С. Васильченко ; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». – Вид. 2-ге, переробл. і допов. – К. : КНЕУ, 2008. – 456 с..
3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М., 1978
4. Малий І.Й. Економіка державного сектора [Текст] : навч. посіб. / І.Й. Малий, М.К. Галабурда ; Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2007. – 280 с.5.
5. Панина Е.В. Проблемы становления и развития рыночной инфраструктуры в условиях переходного периода. – М.: ИПЭИ, 2008.
6. Пильтяй О.В. Державний сектор економіки: теорія, методологія, управління розвитком [Текст] : моногра–

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

фія / О. В. Пильтай ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : [Київ. нац. торг.-екон. ун-т], 2010. – 392 с.

7. Попрозман Н.В. Ефективність управління ресурсозберігаючими технологіями / Н.В. Попрозман // Формування ринкових відносин в Україні. НДЕІ Мін. економ. України – 2016. – Випуск № 1 (176). – С.54 – 59.

8. Poprozman N.V. Fundamentals of information support of agricultural entrepreneurship / N.V. Poprozman // Ekonomika APK, 2016, vol. 9, pp. 62 – 67.

9. Савченко А., Пухтасвич Г. Державне регулювання ринкової економіки // Економіка України 2003. – С. 80–81.

10. Хайек Ф.А. Дорога к рабству. – М., 1992.12. Хайек Ф.А. Дорога к рабству. – М., 1992.

11. Friedman M. Money and Economic Development. – N.Y., 1973.

12. Tobin G. The New Economics. – N.Y., 1992.14. Tobin G. The New Economics. – N.Y., 1992.